

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Всі права застережені за Видавництвом Шкільної Ради

Copyright © 1986 by Educational Council — U.C.C.A.

**Програмово-підручникова комісія Шкільної Ради при УЖКА
Д-р Євген Федоренко, голова**

**Educational Council — U.C.C.A.
P.O. Box 391 — Cooper Station
New York, N. Y. 10276-0391**

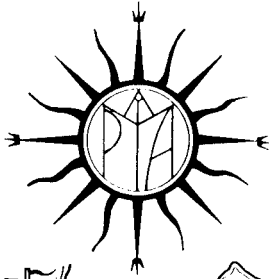
PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Історія українського народу сягає у глибоку давнину. Цю довгу історію нашого українського народу повинен знати кожний українець. Всі ми повинні знати, хто перед нами трудився на нашій землі, хто боронив її від ворогів, хто організував наше життя, хто будував Українську Державу. В цій книжечці подані найважливіші події з історії України, від найдавніших часів до наших днів.

**
*

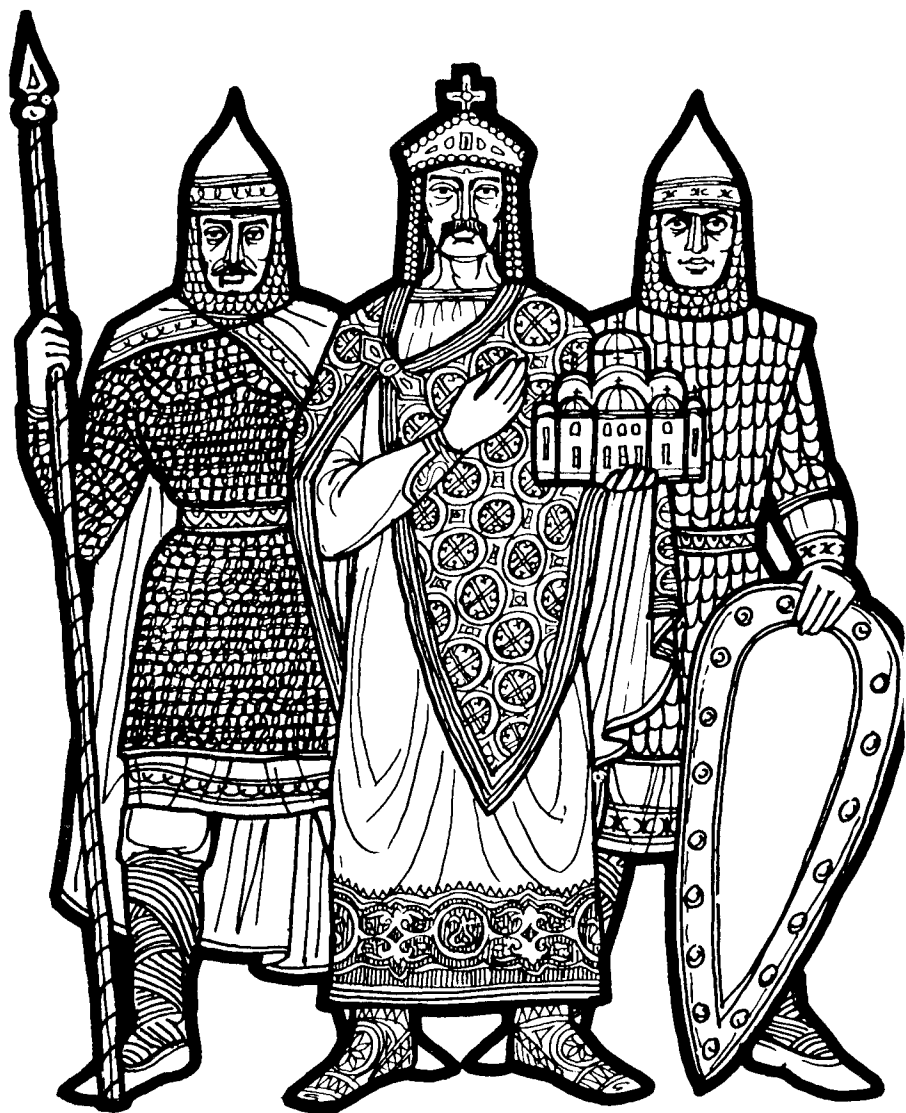
Український народ живе на широких просторах від Чорного моря до Полісся і від Карпат по Кавказ. В давні часи наші предки, найбільш чисельні серед слов'ян, жили тільки у північних землях, в Київщині, Чернігівщині, Волині, Галичині. Південні землі, над Чорним морем, були безлюдними степами, в яких кочували дикі орди, що постійно насувалися зі сходу. Після довгих століть боротьби з чужими наїзниками наш народ поширив свої оселі до самого моря.

— Границі Київської Держави
- - - Княжі походи

**КИЇВСЬКА
ДЕРЖАВА**
X-XI ВІКІВ

**КНЯЖА
ДОБА**

КНЯЖА ДОБА

СЛОВ'ЯНИ

В найдавніші часи наші предки, слов'яни, жили в лісах, далеко один від одного. Вони добували прожиток з ловів, риболовства та бджільництва. Пізніше поселилися на лугах, стали годувати худобу та навчилися хліборобства, а згодом привчилися всяких ремесел.

Слов'яни вірили в багато богів; вірили, що Перун є богом громів, Дажбог богом сонця та багатства, Волос — богом худоби, Стрибог — богом вітрів. Вірили що по лісах живуть лісовики, по хатах домовики, в озерах та ріках водяники і русалки. Слов'яни складали своїм богам жертви зі страв, хліба та худоби.

Українські слов'яни, що жили над середнім Дніпром, ділилися на племена: біля Києва жили поляни, на лівому березі Дніпра сіверяни, на захід від Києва деревляни, дуліби і хорвати, далше до півдня — тиверці й уличі. Кожне плем'я мало свого князя. У важливих справах сходилися на віче, раду.

КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА

Початки Києва. Над рікою Дніпром жили поляни. Їх столицею був город Київ. Про початки Києва були різні перекази. Одні оповідали, що назва міста Києва пішла від Кия, що був перевізником на Дніпрі (кому треба

було переїхати з одного боку ріки на другий, він перевозив своїм човном). Інші оповідали, що Київ заснували три брати, Кий, Щек і Хорив та їх сестра Либедь; від Кия пішла назва Києва, від його братів гори Щековиця і Хоривиця, від імени сестри річка Либедь. На високій горі недалеко Дніпра три брати поставили сильний город для оборони від ворогів.

Існує також легенда про те, що святий Апостол Андрій Первозванний прийшов із своїми учнями в Україну, до цього місця де тепер є Київ, і станувши на березі Дніпра сказав:

— Чи бачите ви ці чудові гори? На них буде збудоване велике місто.

Тоді він зійшов із своїми учнями на найвищу гору, поставив на ній хрест, помолився, поблагословив гори й сказав:

— Буде на цих горах ласка Божа! Збудується на цих горах велике славне місто. В ньому буде багато церков. І з цього міста піде слово Боже в увесь цей край.

Київ стояв на тому місці, де сходилися торгові шляхи з різних сторін. З півночі приходили кораблі Дніпром, Прип'яттю і Десною, зі сходу і заходу йшли сухопутні дороги. Київські купці скуповували різні товари і відвозили їх Дніпром до Чорного моря і до славного грецького міста Константинополя. Завдяки торгівлі Київ дійшов до великого добробуту і значення, ставши найпершим і найбільшим містом у всій східній Європі.

Інші українські племена визнавали силу Києва і піддавалися під його провід. Київські князі поширили свою владу на всі сусідні землі. Перемогли диких степовиків і зорганізували велику Київську державу.

Цю велику державу звали тоді руською, бо назва „Русь”, яку спершу прикладали тільки

до полянської землі, обняла опісля всю київську державу, межі якої сягали від берегів Чорного моря на півдні до озера Ладога на півночі. Отже назва „Русь” це стара назва Української Держави зі столицею у Києві. Коли опісля „руським” народом почали неправильно звати себе завойовані нашими князями Москвини — наш народ назвався українським, а наш край Україною.

ПЕРШІ КНЯЗІ

Заки склалася велика Київсько-Руська Держава пройшов довгий час. Але вже коло 860 року Київсько-Руська Держава була дуже могутня і сильна, якої боялася і Візантія.

Старі літописці згадують, що в тих часах прославилися князі Аскольд (його могилу ще й по сьогоднішній день відзначають у Києві) і Дир. Та першим князем, що про нього ми маємо вже докладніші вісті був князь Олег.

Князь Олег

Перед і після 900-ого р. княжив у Києві Князь Олег, свояк Рюрика, що княжив у далекому Новгороді.

Олег бажав зробити Україну великою і могутньою торговельною державою. Але греки неохоче пускали до себе купців з України. Тому Олег виправився човнами на Царгород (Константинополь), добув його і склав з грецьким царем договір про великі полекші для українських купців.

Після смерти Олега київським князем став Ігор, син Рюрика. Ігор водив війська у походи на Чорне море та далеко на схід за гори Кавказ, де українці вели бої з персами й арабами.

Князь Святослав Завойовник

Він погіб убитий у війні з непокірним племенем дерев'ян. Жінка Ігоря Ольга (946-960) воювала з дерев'янами і покорила їх за смерть князя. Ольга перша з українських князів прийняла Христову віру, тисячу років тому.

Князь Святослав Завойовник

Син Ігоря Святослав Завойовник (960-972) уславився великою відвагою й хоробрістю. Він зруйнував край хозарів над рікою Волгою, бо вони шкодили Україні. Двічі він ходив з військом на Болгарію і Грецію та запанував у багатих землях над Дунаєм. У тих війнах українські війська добули собі велику славу; князь ішов усе перший на ворога і все попереджав ворогів: „Іду на вас!“. Святослав поляг біля Дніпрових порогів 972 р. у бою з печенігами; були це азійські кочовики, які займали тоді причорноморські степи.

Запитання і завдання:

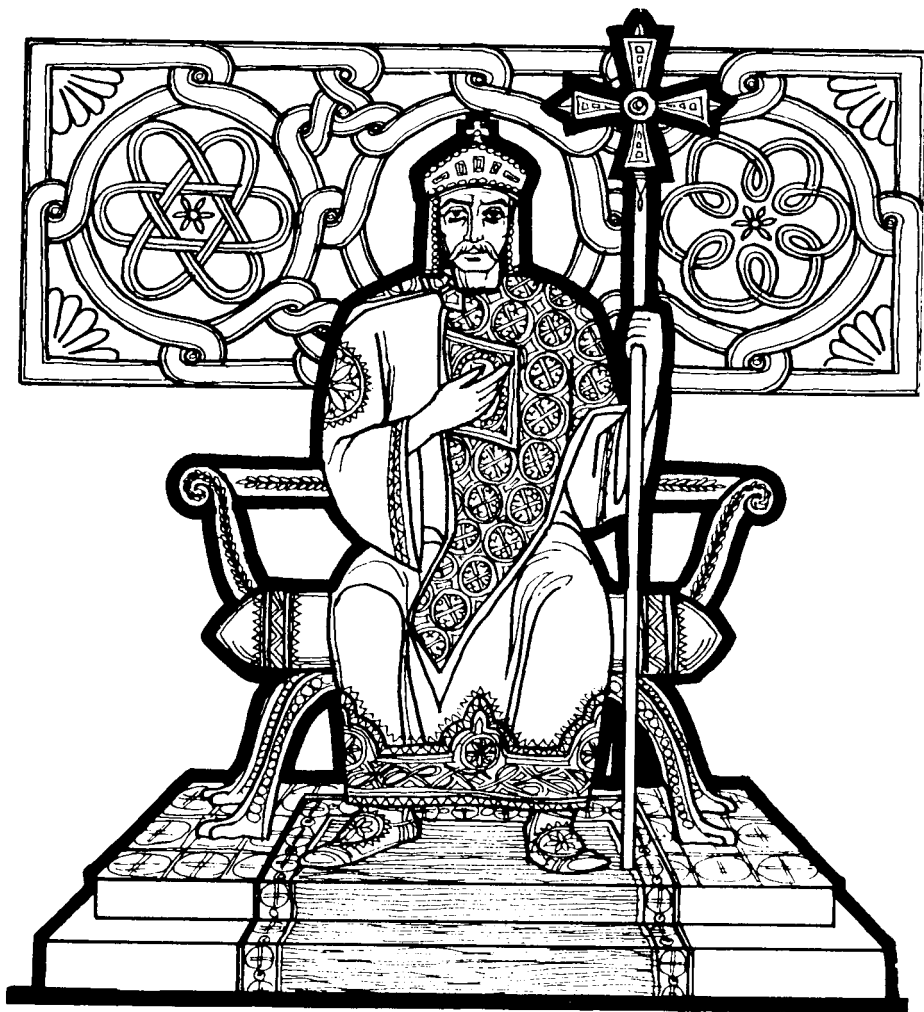
1. Де жили слов'яни?
2. Що вплинуло на зріст значення Києва?
3. Чому князь Олег здобував Царгород?
4. В які краї вибирався походами князь Ігор?

Поясни слова:

князь Ольга Русь Дажбог поганин
хозари Рюрик.

Покажи на мапі:

Дніпро Київ Константинопіль Волга

Князь Владимир Великий

Князь Володимир Великий

По смерті Святослава київським князем став його син **Володимир** (976-1015). У перші часи свого князювання він закріплював кордони української держави. У 981 р. ходив походом на Галицьку землю, вигнав звідси поляків і поставив город Володимир. Тоді часто нападали на Україну дикі печеніги, що жили в степах. Князь забезпечив границю від них сильними валами й городами. У 988 р. Володимир охрестився і приказав усьому народові прийняти Христову віру. У Києві князь побудував величаву церкву св. Богородиці, яку звали Десятинною, бо Володимир давав на неї десятину частину своїх доходів. Володимир узяв за жінку грецьку царівну. З Греції приїхало до нас і багато священиків, учених, купців, ремісників. Тоді почали писати в нас перші книжки та заснували перші школи; заведено в Україні перші гроші, на яких був знак Української Держави, — тризуб. Князь Володимир умер 1015 р. За славні діла він дістав в історії ім'я Великого, а українська Церква визнає його святим.

Князь Ярослав Мудрий

Ярослав Мудрий (1019-1054) був сином Володимира. Ярослав наслідував батька і старався зробити Україну сильною державою. Він боронив української землі від поляків і печенігів; також посилав свої війська проти греків на Царгород. За часів Ярослава Київ став іще більшим і багатшим, як був раніш. Князь поставив довкола міста нові мури і славні **Золоті Ворота**. У Києві побудовано нову княжу

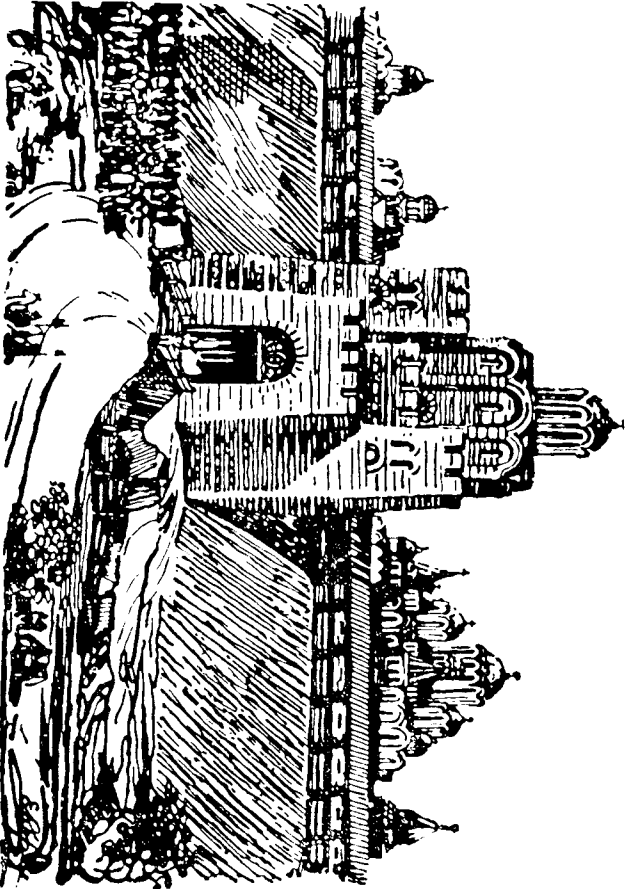

Князь Ярослав Мудрий розглядає плани собору св. Софії

Катедрa св. Софії в Києві

палату і найбільшу церкву св. Софії. Біля Києва побожні ченці поставили Печерський монастир-Лавру. Ярослав приказав списати українські закони в одну книжку, що звалася „Руська Правда” (себто Українські Закони). Ярослава шанували всі європейські королі і старалися жити з ним у приязні. Його донька Анна вийшла заміж за французького короля Генріха; друга донька була жінкою норвезького князя; з синів один мав жінку з Німеччини, другий грецьку царівну. Польські князі не раз зверталися за допомогою й опікою до Ярослава.

Золоті Ворота (реконструкція), над якими князь Ярослав Мудрий збудував церкву Благочиння Пречистої Діви Марії.

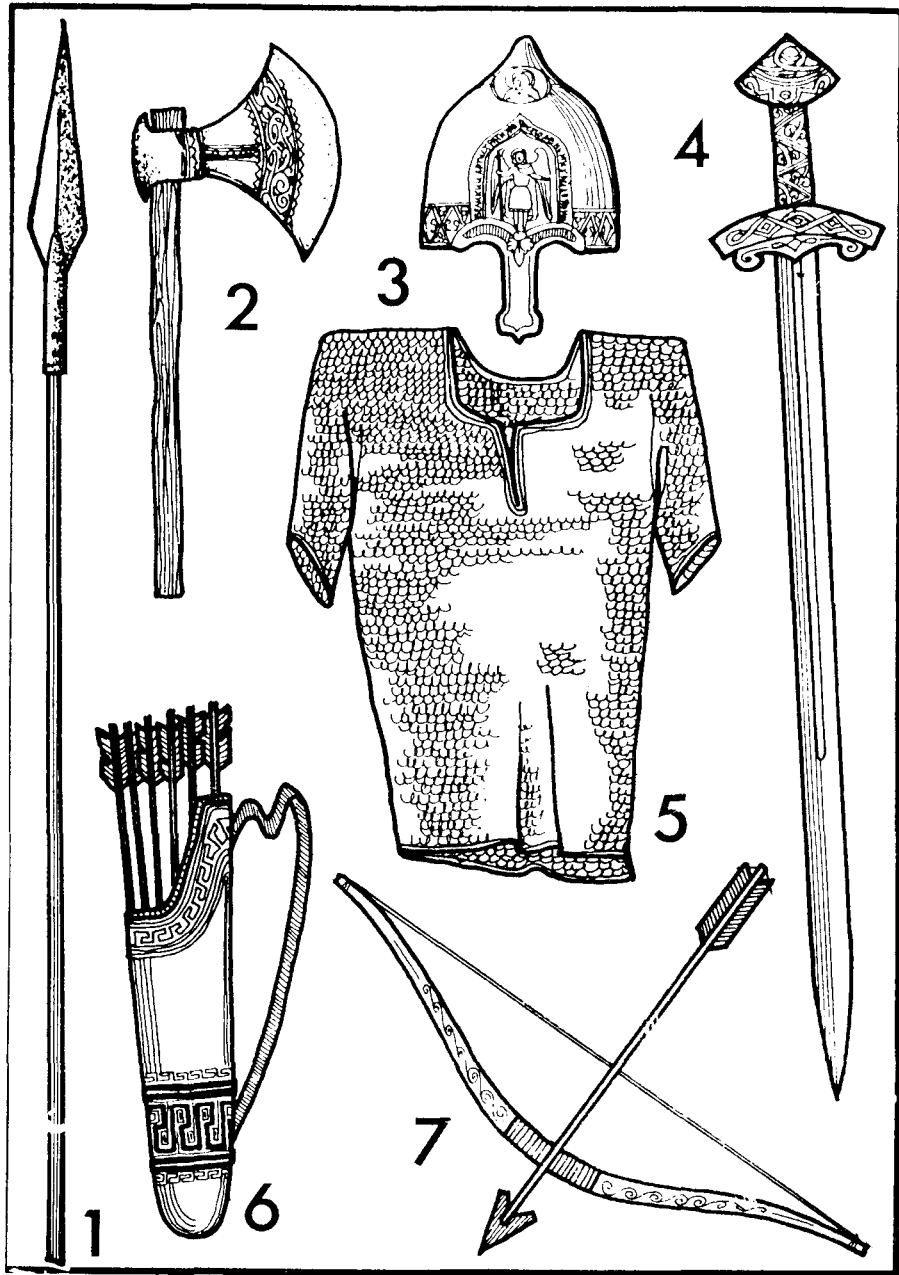
Перед смертю Ярослав поділив Україну між синів а найстаршого з них назначив київським князем на своє місце. Домовина Ярослава була в церкві св. Софії у Києві. За мудре княження називаємо Ярослава Мудрим.

Київська Держава по смерті Ярослава

По смерті Ярослава Київська Держава поділилася на так князівства: 1. київське, у якому княжив найстарший син, Із'яслав, 2. турівське або пинське, 3. чернігівське, 4. переяславське, 5. волинське, 6. галицьке — в яких княжили молодші сини Ярослава. Та вони не хотіли слухати найстаршого брата Із'яслава; це дуже послаблювало державні сили України. На Україну почали нападати сусіди, від заходу поляки, від степів нова дика орда половці. За єдність і силу України боровся внук Ярослава, **Володимир Мономах** (1113-1125). Він був відважним лицарем і вів завзяту боротьбу з половцями та відігнав їх далеко в степи. Він поширив границі української держави аж по ріку Дунай. Усі королі та князі в Європі старалися дружити з могутнім українським князем. Володимир Мономах описав своє життя в творі п. н. „Поучення Дітям”.

По смерті князя Володимира володів його син **Мстислав**. Він теж відважно боровся з половцями. У боротьбі з половцями добув собі славу також князь **Ігор Святославич**, що в 1185 р. пішов з військом на половецькі оселі та попав у неволю; потім з великою відвагою вирвався з ворожого табору й вернувся в Україну. Його похід оспівано в пісці „Слово о полку Ігоря”.

У боротьбі за Київське Князівство та по постійних нападах половців — найбільше

Зброя княжих дружинників: (1) копіє; (2) топір; (3) шолом; (4) меч; (5) кольчуга; (6) сагайдак з стрілами; (7) лук.

втрапив Київ. Славний золотoverхий Київ з найпершого города у всій східній Європі ставав слабшим містом. Це використали північні князі і стали творити собі сильну державу зі столицею в Суздалі, а потім у Москві.

Початки Москви. На півночі від України, над горішньою Окою і Волгою були великі ліси, болота і багна. Ці землі з давніх часів належали до Київської Держави. Там жили спочатку північні слов'яни в'ятичі та угро-фінські племена мордвини, меря, муроми та інші, які змішані зі собою дали у висліді московський народ. Коли над тим північним народом добули владу князі з роду Володимирів. Мономаха, потомки його сина Юрія, в далекій землі забули про свій український рід, привикли до тамошніх звичаїв і Україну вважали вже чужою. Їх города були Суздаль, Володимир над Клязмою, потім Москва. Суздальські князі відносилися вороже до Києва, бажали зруйнувати давню столицю держави, щоб піднести значення своїх земель.

В 1169 р. суздальський князь **Андрій Боголюбський** з великим військом оточив Київ. Київський князь Мстислав боронився хоробро, але його сили були слабкі і він не міг захистити міста. Війська Андрія знищили і пограбили місто та все цінне вивезли у Московщину.

Другий ворог, що знищив Україну, були **татари**, що прийшли з Азії. 1223 р. наші князі боролися з ними уперше над річкою Калкою, біля Озівського моря. Потім татари напали вдруге на Україну 1240 р., по довгій облозі добули Київ, зруйнували город до останку і заняли всю Україну.

У боротьбі з Україною татари втратили багато сил; їхній дальший похід на Європу за-

ломався. Україна оборонила Європу від татарського лиха і в тому велика заслуга українського народу.

Запитання і завдання:

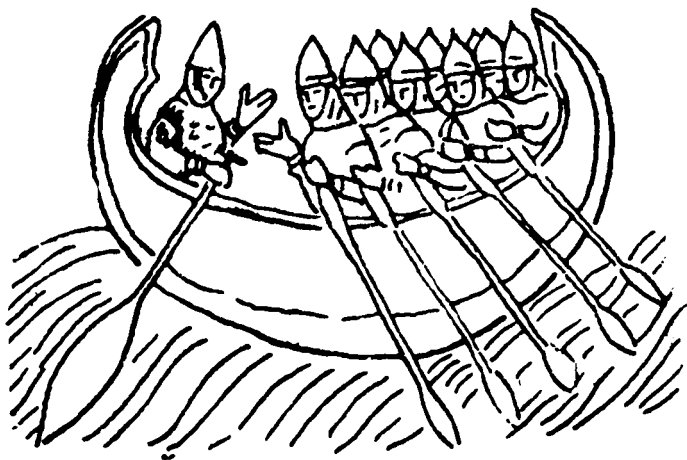
1. Як князь Володимир дбав за Українську Державу?
2. Яке значення мало прийняття християнства?
3. Що це була „Руська Правда“?
4. Що сталося 1240 р.?

Поясни слова:

половці татари Печерська Лавра печеніги
Золоті Ворота тризуб св. Софія

Покажи на мапі:

Дунай Каспійське море Москва Крим

Галицько-Волинська Держава

Положені на заході України Галичина і Волинь від часів Володимира Великого належали до Києва. По смерті Ярослава Мудрого стали два окремі князівства, Галицьке й Волинське. У Галичині від 1084 року княжили три брати Ростиславичі: Рюрик, Володар і Василько. Вони оборонили галицьку землю від поляків і мадярів. Пізніше князь Володимирко назначив столицею місто Галич над Дністром і зробив Галичину могутньою державою. Його син Ярослав Осмомисл поширив границю Галичини аж по Дунай, де основано місто Малий Галич (тепер румунський Галац). Але сини Ярослава Осмомисла не вмiли добре правити своєю батьківщиною. Тоді у Володимирі на Волині княжив князь Роман, хоробрий лицар, що багато воював із половцями. Він бачив, що сила України лежить у з'єднанні; тому постановив з'єднати всі українські землі в одну державу. Він вигнав непорадних князів із Галича і злучив Галичину з Волиню в одну Галицько-Волинську Державу (1199-1340). Князь Роман правив своєю державою сильно й розумно. Він опікувався селянами й міщанами і боронив їх перед гнітом багатих бояр. Задумав також скріпити українські землі на заході і почав війну з поляками. Але в битві під Завихвостом над Сяном поляг у бою. Похоронили його в Крилосі під Галичем.

Король Данило

Його син Данило (1205-1264) спершу мусів залишити своє князівство, бо галицькі бояри хотіли панувати самі. Але під боярським па-

Папські послы приносять корону королеві Данилові

нуванням Галичина попала в безладдя. Поляки й мадяри заняли Галич і стали гнобити народ. Аж по довгій боротьбі Данило добув назад свої землі і завів лад. Але тоді татари наступали на Україну. Данило всіми способами боронив своєї батьківщини від дикого ворога. Він заключив союз із західними володарями. Римський Папа прислав йому королівську корону і Данило коронувався на короля в Дорогичині на Підляшші 1253 р. Для оборони від ворогів він ставив нові города, в Галичині Львів, за Бугом — Холм. Данило умер 1264 р.; похоронено його в катедрі у Холмі. Данилові наступники Лев (1264-1301) і Юрій (1301-1308) вели дальше боротьбу з татарами. Вони добули для Галицько Волинської Держави Люблин від поляків та закарпатські землі від мадярів. Останній князь був Юрій II. По його смерті Галичина й Холмщина дісталися під панування Польщі.

Україна за Княжої Доби

Українська держава за княжих часів була найбільшою державою в Європі. Вона простягалася приблизно від ріки Тиси за Карпатами й Сяну в Галичині аж поза Волгу на сході, від Балтійського моря на півночі по гори Кавказ та Чорне море на півдні. На чолі держави стояв князь. Він рішав усі справи, а для поради служила йому рада бояр. Деколи збиралося народне віче, щоб постановити дуже важні діла. Землі було багато, були великі користі з ловів та рибальства. Податки на державу платили рідко грішми, більше шкірою, медом, хлібом та худобою. Як державі загрожував ворог — всі ставали до зброї. Князі дбали за

розвиток промисловости, освіти, будували величаві храми, які й по сьогодні дивують увесь світ своєю величчю.

Запитання і завдання:

1. Хто з'єднав Галичину й Волинь в одну державу?
2. Де і коли коронувався король Данило?
3. Як далеко сягали границі Русі-України за княжої доби?

Поясни слова:

мадьяри Василько бояри Холм
Данило монархія.

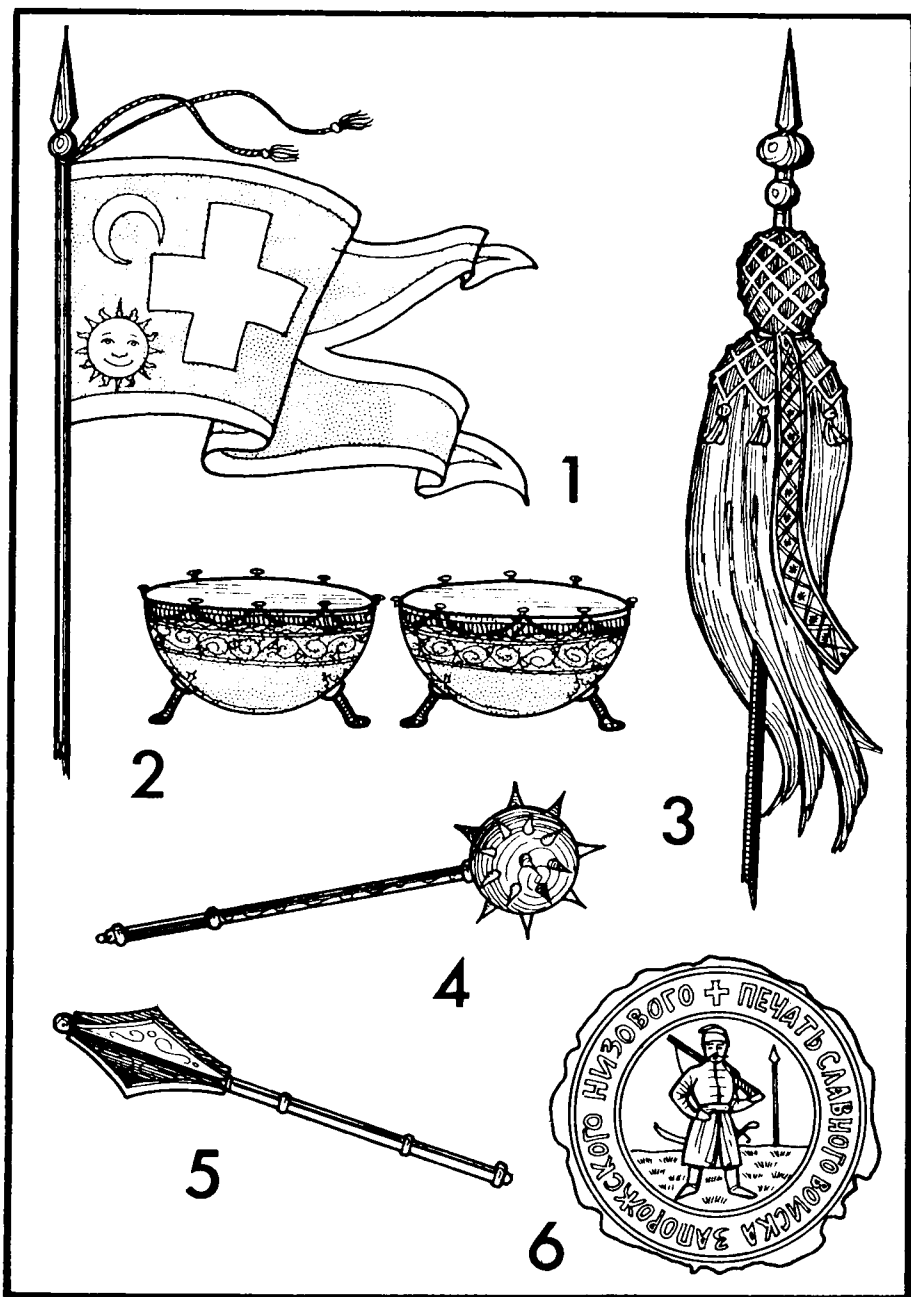
Покажи на мапі:

Львів Тиса Карпати Балтійське море

**КОЗАЦЬКА
ДОБА**

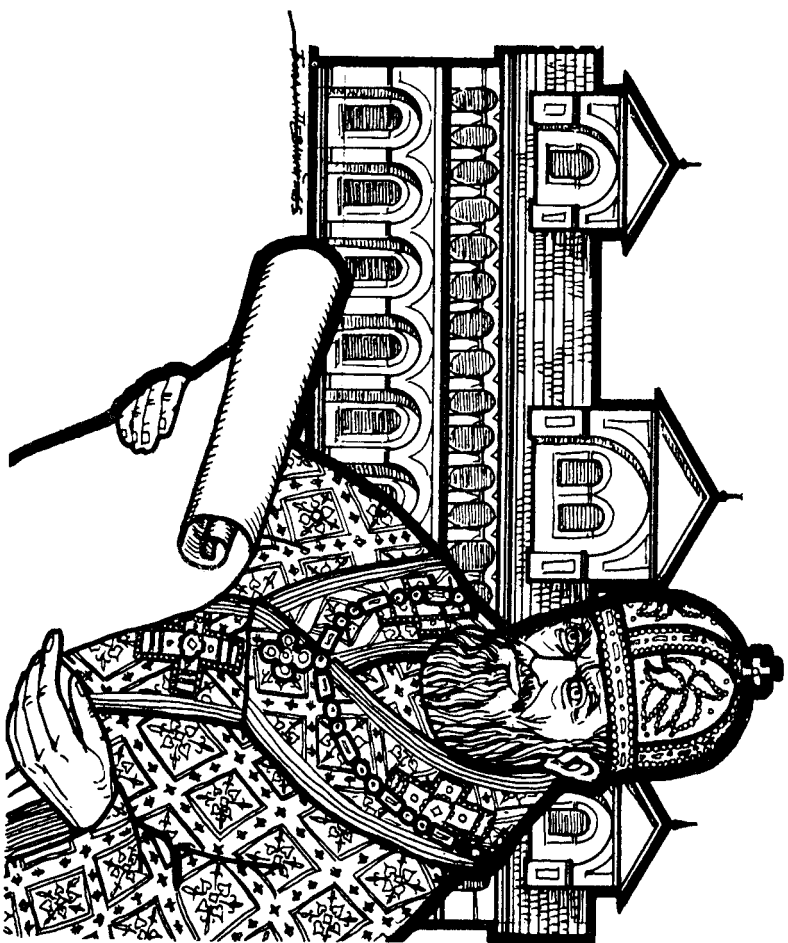
Козацькі відзнаки: 1 — корогва; 2 — літаври; 3 — бунчук; 4 — булава; 5 — пірнач; 6 — печатъ.

По смерті останнього галицького князя Галичина та Холмщина дісталися під панування Польщі. Польський король Казимир напав на Львів, добув замок, забрав дорогі скарби українських князів та вивіз їх до Польщі. Згодом поляки заводили в нас свої порядки. Польські пани забрали частину землі і завели панщину: селянин мусів працювати на панському лані. По містах поселилися польські або німецькі міщани. Українські церкви залишилися без опіки, нищилися та руйнувалися. Усі з жалем згадували щасливі часи, коли була своя українська держава і не здавалися.

Волинь, Полісся, Поділля, Київщина перейшли під владу Литви. Литовські князі прийняли нашу віру, шанували українські звичаї, вживали української мови. У 1569 р. Литва склала з Польщею унію, себто злуку, в Любліні. По тій Люблинській унії поляки почали верховодити в Україні.

Українські братства і школи

Та хоч як важко було жити, українці не опустили рук, а взялися до праці, щоб добути собі кращу долю. При церквах основано церковні братства. Вони не тільки опікувалися Божими храмами, але дбали також про поміч громадянству. Братства заводили шпиталі та захисти для слабих і немічних; закладали каси, де зубожілі люди могли позичати гроші; всякими способами допомагали потребуючим. Дальше братства стали відкривати школи, в яких учили й української мови і всяких наук. Перше братство в Україні було у Львові, звалося Ставропігія себто Оборона Хреста. Воно

Митрополит Петро Мочила

завело свою гімназію, купило друкарню і друкувало перші книжки для української школи та церкви. **Князь Костянтин Острозький** відкрив в Острозі вищу школу, академію. Згодом київський митрополит **Петро Могила** заложив нову українську академію у Києві. Братства були не тільки по містах але й по селах. Братства розбуджували любов до своєї церкви, до свого народу, кріпили народ на душі й помагали йому перетерпіти важкі хвили чужого панування. З нових шкіл вийшло багато свідомих людей, що повели народ до боротьби за його права і свободу.

Під кормигою польського панства дуже занепала українська Церква. Поляки з погордою відносилися до української Церкви, переслідували та намагалися знищити.

1596 р. в Бересті зібрався церковний собор, і тут частина духовенства прийняла об'єднання з Римом (Берестейська унія). Але унія зустріла багато противників. Виступив проти неї князь Костянтин Острозький, виступили деякі церковні братства, а також два єпископи із шістьох, які згодилися на церковну унію, відмовилися від об'єднання з Римом. Тоді почалася завзята боротьба між уніятами (прихильниками унії) та православними.

Українське громадянство поділилося на два ворожі табори. Ця релігійна боротьба дуже шкодила українському народові.

Козаччина

У тих часах татари все нападали на Україну. Вони поселилися на Кримі та в степах біля Дніпра і щороку йшли походами на наші села, руйнували все та брали народ у неволю. Тому український народ сам взявся за оборо-

Князь Дмитро Байда-Вишневецький і запорожці

ну рідної землі. Молоді відважні люди збиралися в ватаги та йшли у степи, за Дніпрові пороги, на Запоріжжя. Там вони проживали з ловів і рибальства та воювали з татарами. Для кращої оборони ставили собі фортеці на Дніпрових островах і звідтам відбивали татарські наступи. Нераз ходили вони на татар аж у сам Крим. Таких сміливих вояків називали козаками. Козаки мали свої козацькі звичаї. Всі справи вирішувала козацька рада. На раді вибирали гетьмана. В боротьбі з татарами вславився козацький герой, князь **Дмитро Вишневецький**, який заснував на острові **Хортиці** осередок козацтва — Січ і започаткував військову організацію козацтва.

Простір землі, що в той час належав до Запорозької Січі, був незалежною українською землею, мав свою українську владу. В тих тяжких часах це був здобуток великої ваги.

Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний

У боротьбі з татарами і турками у походах на Крим, Малу Азію, Царгород, козаки зросли у велику силу. Козацького війська начислювано тоді на 20.000. Козаки намагалися визволити український народ із польського панування. Гетьман **Христофор Косинський** та отамани **Федір Лобода** і **Северин Наливайко** повстали проти Польщі. Але їх військо не вдержалося у боях з поляками. Наливайка поляки мучили і покарали смертю у Варшаві. Проте народ не зневірився в свої сили.

Знайшовся український шляхтич, що ново став організувати українські сили. Це був гетьман **Петро Конашевич Сагайдачний** (1614-1622). Він був родом із Галичини, вчився в Острозі, потім пішов на Запоріжжя, де козаки вибрали його гетьманом. Сагайдачний завів у

Гетьман Петро Сагайдачний

війську гостру карність і послух. Він повів козацькі сили проти татар і турків. Щороку запорожці ходили в походи на Чорне море під турецьку столицю Царгород, до Малої Азії, під міста Синопу й Трапезунт. У 1621 р. велике козацьке військо разом з польським під його проводом побило турецьку армію під Хотинном.

Козаки боронили перед татарами й турками не тільки Україну, але і Польщу, що безпечно жила за козацькими плечима. За це козаки вимагали деяких полегш. Але Польща на те не погодилася. Так прийшло до кривавої боротьби.

Гетьман Жмайло так кріпко зустрів польські війська, що поляки мусіли просити про перемир'я. 1630 р. гетьман Тарас Федорович під Переяславом знов погромив поляків. У 1635 р. Іван Сулима зруйнував польську фортецю Кодак на Дніпрі. У 1637-1638 р. велася завзята війна під проводом повстанців Павлюка, Гуни та Остринина. Але козакам не повелосся розбити поляків. Польський уряд обмежив козацьке військо до 6.000 і віддав його під польську команду. Козаки й український народ десять років прожили у важкій неволі не втрачаючи надії на близьке визволення.

Запитання і завдання:

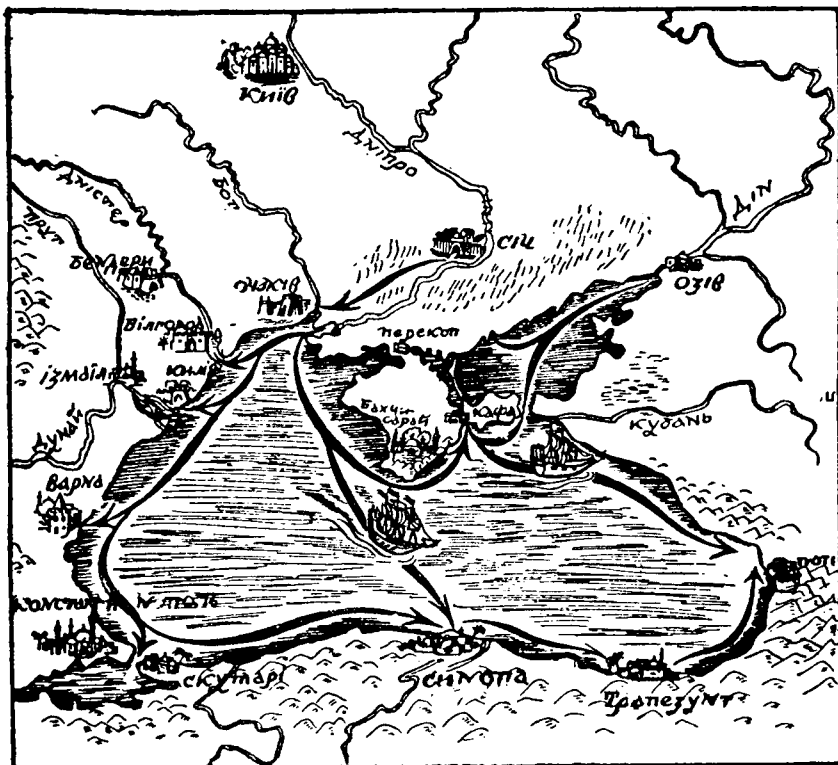
1. Що це була Січ?
2. Чому козаки боролися з ворогами України?
3. Розкажіть про діла і подвиги перших гетьманів. Запишіть.

Поясни слова:

гетьман булава Петро Могила братства
Запоріжжя Костянтин Острожський Ставропігія

Покажи на малі:

Істамбул Переяслав Хотин Синопа

Мапа козацьких морських походів на татарські й турецькі міста

Гетьман Богдан Хмельницький

У 1648 р. український народ підняв повстання проти Польщі. На чолі повстання став гетьман **Богдан Хмельницький** (1648-1657). Це був дуже визначний український гетьман. Він умів підняти духа в народі, вмів утримати послух у війську, знав, як приготуватися до боротьби. Він приготував повстання, мав воєнні пляни та передумав, як організувати нашу нову державу. Хмельницький склав мир із татарами і запевнив козакам татарську допомогу.

На Жовтих Водах, під Корсунем та під Плявцями 1648 р. козацькі війська розбили поляків. По всій Україні піднялося повстання. Селяни й міщани йшли разом із козаками, били втікаючі польські війська, виганяли панів. Хмельницький увійшов із військом до Галичини, став облягати Львів, потім пішов далі в Холмщину під Замостя. Поляки боялися, що козаки здобудуть Варшаву і просили перемир'я.

Але другого, 1649 року, війна розгорілася наново. Хмельницький знову прийшов до Галичини, під Зборовом переміг польського короля та приневолив поляків скласти новий мир. У цім зборівськім мирі 1649 р, поляки відступили аж по ріку Случ на заході. Після цієї перемоги Б. Хмельницький почав організувати українську державу.

Українська Держава

З великою радістю привітали українці свою владу. Довгі часи пережили під чужим пануванням і бажали вже самі налагодити свої діла.

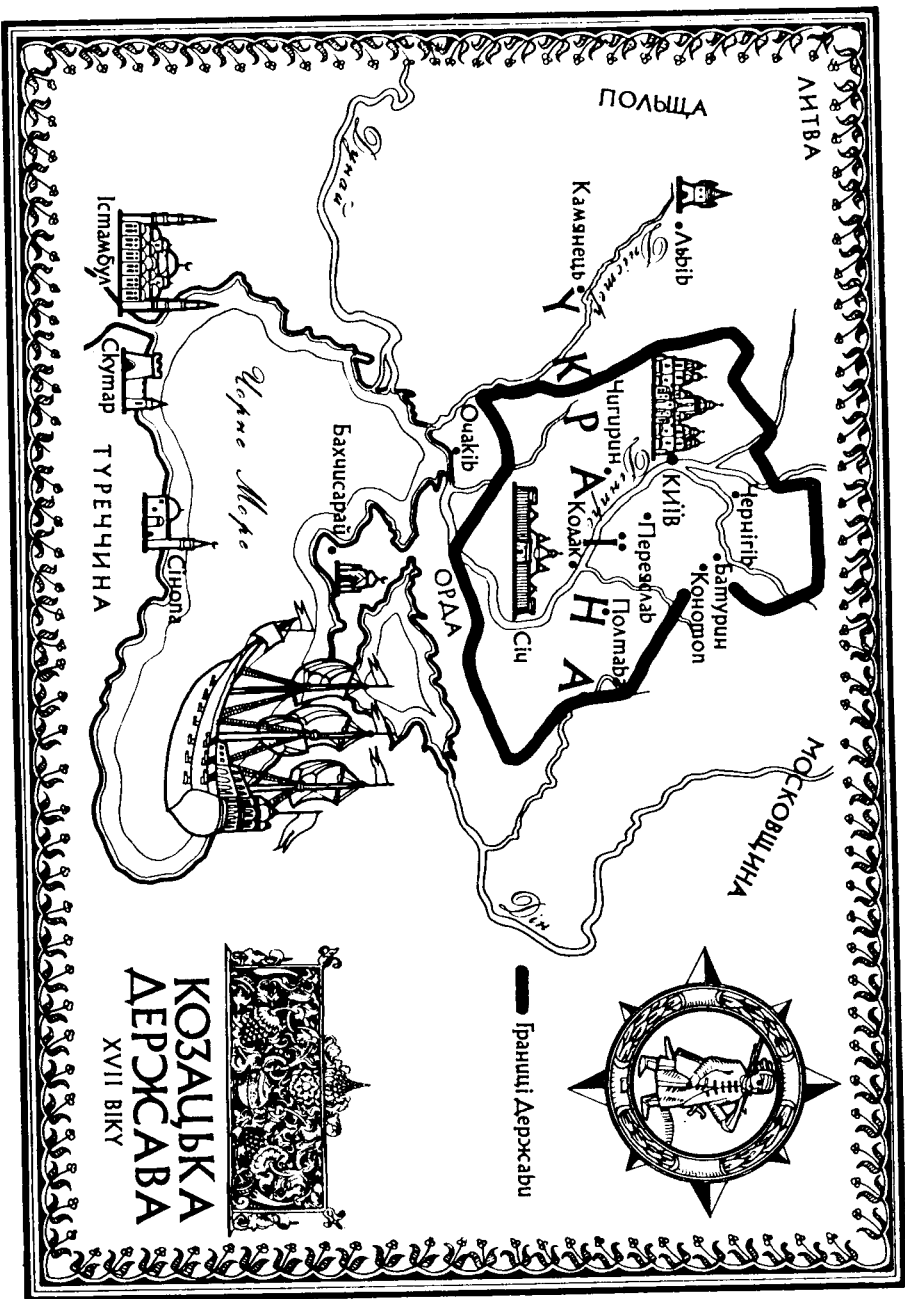

Гетьман Богдан Хмельницький під мурами Львова

Богдан Хмельницький завів на Україні новий лад. Не польські пани мали рядити, але козаки. У важних справах сходилася козацька рада і рішала, як що поладнати. Головну владу мав у своїх руках гетьман. При ньому була генеральна старшина: писар вів державну канцелярію, два осавули заступали гетьмана у війську, обозний порядкував табором і пушками (гарматами). два судді судили різні справи. Гетьманська столиця була в Чигирині біля Дніпра. Вся Україна ділилася на полки (київський, подільський, чернігівський і інші). Управу полку вів полковник. Полк ділився на сотні з сотниками на чолі. По менших містечках і селах були отамани. У війську служили козаки, але під час війни також селяни, міщани й інші мали боронити рідний край.

Під козацькою владою Україна скоро піднялася з занепаду. Козаки і селяни поділили між себе польські маєтки та розвели великі господарство. Міста збагатилися торгівлею. Всюди наставав добробут. Люди були вдоволені. Народ склав пісню: „Ой не має лучче, та не має краще, як у нас в Україні!”

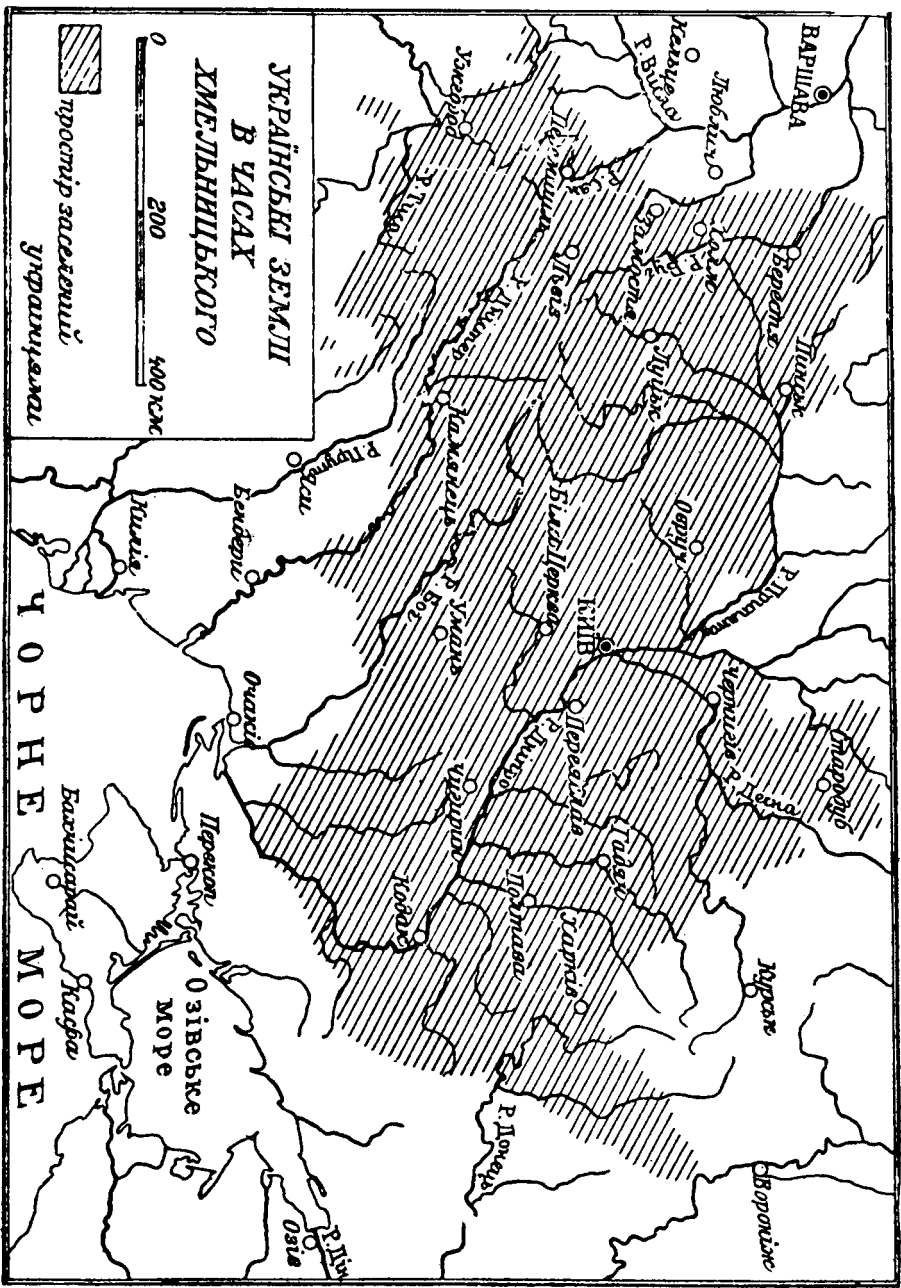
Але польські пани не могли забути свого панування в Україні. На границі збиралися польські війська. Щоб охоронити Україну від ворога, Хмельницький шукав союзників між сусідами. Він склав дружбу з татарами, послав послів до Туреччини й інших держав та вів переговори з Молдавією. У 1651 році поляки почали нову війну. Під Берестечком на Волині татари підкуплені поляками зрадили козаків і через те поляки перемогли. У мирі в Білій Церкві козаки мусіли віддати Польщі Брацлавщину і Чернігівщину. На другий 1652 р.к, Хмельницький під Батогом (над Богом) досягнув велику перемогу над поляками.

Переяславська умова. Але поляки знову готовилися до війни. Тоді гетьман почав переговори з Москвою. У Переяславі і Москві 1654 р. уложено умову між Україною і московським царем, в якій сказано, що: 1. гетьмана і старшину вибирає рада; 2. українські уряди і суди є незалежні від московських; 3. податки збирає український уряд; 4. українського війська має бути найменше 60.000; 5. Україна може входити в союзи з іншими державами з деякими обмеженнями; 6. забезпечуються всі давні права українського народу.

Невірність Московщини. Богдан Хмельницький мав надію, що з допомогою Московщини переможе Польщу. Він почав нову війну з поляками і 1655 року знову ходив під Львів. Але українці скоро пізнали, що москалі нещиро допомагають Україні. Московський цар думав не про те, щоб підпомогти козаків, а щоб завести в Україні московську владу. Московські воєводи почали рядитись в Україні. Москалі почали переговори з польськими панами, щоб поділити Україну між Польщу і Москву. Богдан Хмельницький почав зараз переговори з іншими державами, найбільше зі Швецією, щоб забезпечитися перед несподіванками, але серед тих приготувань заслаб і умер 1657 р. Похоронили його в Суботові біля Чигирини; пізніше поляки викинули його кості з домини.

Богдан Хмельницький був основником і організатором української держави. Все життя боронив самостійности України. Народ згадував його в піснях і думах довгі роки.

Іван Виговський

По Богданові Хмельницькому вибрано гетьманом **Івана Виговського** (1657-1659); він був генеральним писарем і дорадником старого гетьмана. Виговський задумав докінчити наміри Хмельницького, зірвати союз із Московщиною. Він шукав помочі в татар, у шведів і інших держав, але добув небагато. Тоді рішив помиритися з поляками. У Гадячі 1658 року зробив умову з Польщею. Поляки обіцяли признати Україну окремою державою, але під рукою польського короля; обіцяли дати підмогу козакам. Виговський зараз почав війну з Московщиною. Під **Конотопом** 1659 р. він **погромив московське військо**; московська старшина попала в полон, українці добули великі табори й артилерію. Але Виговському польська поміч пошкодила: польські війська по давньому стали нищити Україну. Виговський мусів уступити з гетьманства 1659 р. Кілька років пізніше, 1664 р., поляки розстріляли нещасного гетьмана, що хотів із ними робити союз.

Гетьман Петро Дорошенко

Після Івана Виговського гетьманом вибрано **Юрія Хмельницького** (1659-1663), молодшого сина Богдана Хмельницького. Хмельниченко не мав здібностей Богдана. Він був приневолений скласти з московським царем новий договір, який дуже обмежував державні права України. Невдовзі Юрась Хмельницький зрікся булави. На його місце козаки на Правобережній Україні (тобто тих українських землях що лежать на правому березі Дніпра) вибрали гетьманом **Павла Тетерю**, а на Лівобережжю

Гетьман Іван Вигівський

(землі на лівому березі Дніпра) вибрано гетьманом Івана Брюховецького. Це започаткувало в 1663 році поділ України на дві частини: Правобережну, без міста Києва і його околиці, під протекторатом Польщі, і Лівобережну, із містом Києвом, під протекторатом Московщини.

Павло Тетеря разом з польським королем ходив війною на лівобережну Україну, але похід йому не вдався і він мусів зректися булави.

Тоді віддано булаву **Петрові Дорошенкові** (1665-1676). Він був із давнього козацького роду, людина смілива й щира, добрий гетьман і управитель держави. Бачив, що Україна не буде самостійною державою ні з Польщею ні з Московщиною, отже вибрав третього союзника: Туреччину. Турецький султан згодився признати окремішність держави, обіцяв шанувати українську віру та всі звичаї й вимагав тільки податків. Дорошенко на короткий час з'єднав усю Україну під своєю булавою і правив так, як Богдан Хмельницький. У 1672 р. разом із турками Дорошенко ходив походом на Галичину і в мирі під Бучачем добув від Польщі Поділля. Але турки невдовзі забули про свої обітниці. Тоді Дорошенко зневірився в турецький союз і зложив булаву.

По Дорошенкові не було вже визначніших гетьманів на Правобережжі. Народ довгий час боровся ще з поляками і все підіймав повстання. Повстанці звали себе гайдамаками. Найбільше гайдамацьке повстання було 1768 р., під проводом **Максима Залізняка й Івана Гонта**. Але поляки з допомогою москалів знищили повстання і знова запанували на Правобережжі.

Гетьман Петро Дорошенко підписує договір з Туреччиною

Гетьман Іван Мазепа

На Лівобережній Україні Московщина все більш і більш скріплювала свою владу. Лівобережним гетьманом був зразу **Іван Брюховецький** (1663-1668). Зпочатку він мав надію утримати згоду з москалями. Але в 1667 році Московщина заключила угоду з Польщею в Андрусові та обіцяла віддати полякам правобережну Україну з Києвом. Козаки запалали гнівом, коли дізналися, що цар хоче віддати їх братів під польську владу. Брюховецький побачив до якої руїни веде Україну. Він постановив скинути московське ярмо і 1668 р. почав війну з Московщиною. Козаки вигнали з усіх городів масковських салдатів та воєводів. Але Брюховецький невдовзі погиб. Дальші гетьмани **Дам'ян Многогрішний** (1667-1672) та **Іван Самійлович** (1672-1687) старалися упорядкувати державу по довгій війні та скріпити гетьманську владу. Але Москва неохоче гляділа на те, що Україна ставала сильнішою державою. Гетьмани попали в неласку царя і їх обох покарано засланням на Сибір.

Москва все гірше гнобила Україну. Козацьке військо мусіло ходити в далекі походи, на важкі роботи при будові фортець та нової царської столиці Петербурга. На Україну цар посилав свої в'їська і вони даліше грабили міста і села. Московські воєводи вмішувалися в управління України, підбурювали народ проти гетьмана і всіми способами руйнували українську державу.

Гетьман Іван Мазепа і шведський король Карло XII.

Новий гетьман **Іван Мазепа** (1687-1709) захищав Україну від руїни, старався підняти добробут, дбав про освіту. Довго терпів він московські знущання, але вкінці заключив союз зі Швецією і при допомозі шведів підняв війну проти Московщини 1708-1709 рр. Українці мали надію, що знову добудуть волю, як за Хмельницького. Та в бою під Полтавою 1709 р. не усміхнулася перемога українським і шведським військам. Мазепа мусів виїхати за границю і вмер у Румунії. Новим гетьманом вибрано писаря **Пилипа Орлика**; та він не міг уже вернутися в Україну. Український народ дістався в іще тяжче московське ярмо, як перше польське.

Москалі гнобили тепер народ іще гірше, як передтим. Московські війська не уступали з України. Українську землю цар почав роздавати насланим з Московщини людям, щоб вони змосковщили Україну. Над українським гетьманським урядом наглядали царські висланники, а цар почав наказувати, хто мав бути гетьманом.

Проте і в таких умовах гетьмани **Іван Скоропадський**, **Павло Полуботок**, **Данило Апостол**, **Кирило Розумовський** відпирали відважно московський наступ; вони дбали про школи, про освіту народу, щоб протиставитися насильній русифікації. Вони щиро займалися справами України й змагали до закріплення самостійности Української Держави. Побоюючись цього цариця Катерина II рішилася знищити до останку українську самоуправу і 1764 р. скасовано гетьманство, а 1781 р. заведено чисто московські порядки.

У тому ж часі впало також славне **Запоріжжя**. Запорожці на своїй Січі правилися як осібна держава під своїми кошовими отамана-

ми. Найславніші з отаманів були Іван Сірко, великий лицар, ворог татар і турків, Кость Гордієнко, що помагав Мазепі проти москалів, та останній кошовий Петро Кальнишевський. Запорожці ніколи не хотіли піддатись ані полякам ані москалям. Тому московські царі зненавиділи Запоріжжя і казали зруйнувати Січ, перше 1709 р., другий раз 1775 р. Запорожці розійшлися по світу; багато з них перейшло на Кубань, де довго задержували славні старі козацькі традиції та звичаї.

Україна за козацької доби

Гетьманська Україна була українською козацькою державою, володарями якої були гетьмани. Гетьманська Україна відновила і продовжувала традиції Княжої Держави. Гетьманська Україна була державою, побудованою на європейський лад; вона мала підстави для дальшого могутнього розвитку.

Гетьман був репрезентантом держави; був провідником армії, найвищим суддею та управителем. Гетьманська влада від часів Хмельницького стала дуже міцною; сильне гетьманство було самотнім шляхом до зміцнення держави; тому Московщина старалася послаблювати гетьманство, щоб підірвати українську незалежність.

Гетьмани дбали дуже про освіту народу і про піднесення української культури на найвищий рівень.

Запитання і завдання:

1. Які були причини повстання Богдана Хмельницького?
2. Який устрій мала козацька держава?
3. Чому Хмельницький шукав союзників?

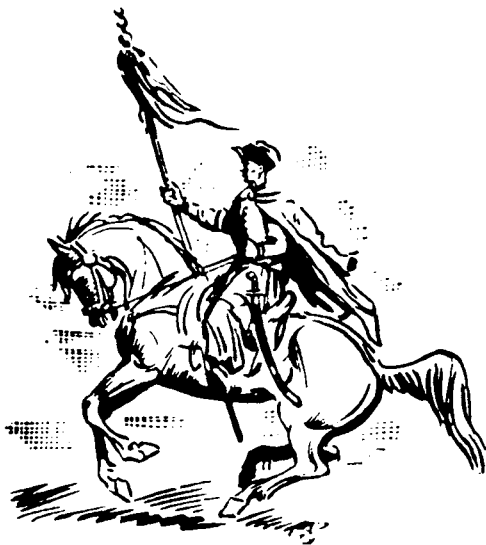
4. Що це була Переяславська угода?
5. Що сталося під Конотопом?
6. Де гетьман Мазепа шукав собі союзників?
7. Чому царі знищили Січ?

Поясни слова:

Сибір Суботів гайдамаки кріпак
Дорошенко Іван Мазепа Січ Карло XII
Залізняк Переяславська угода

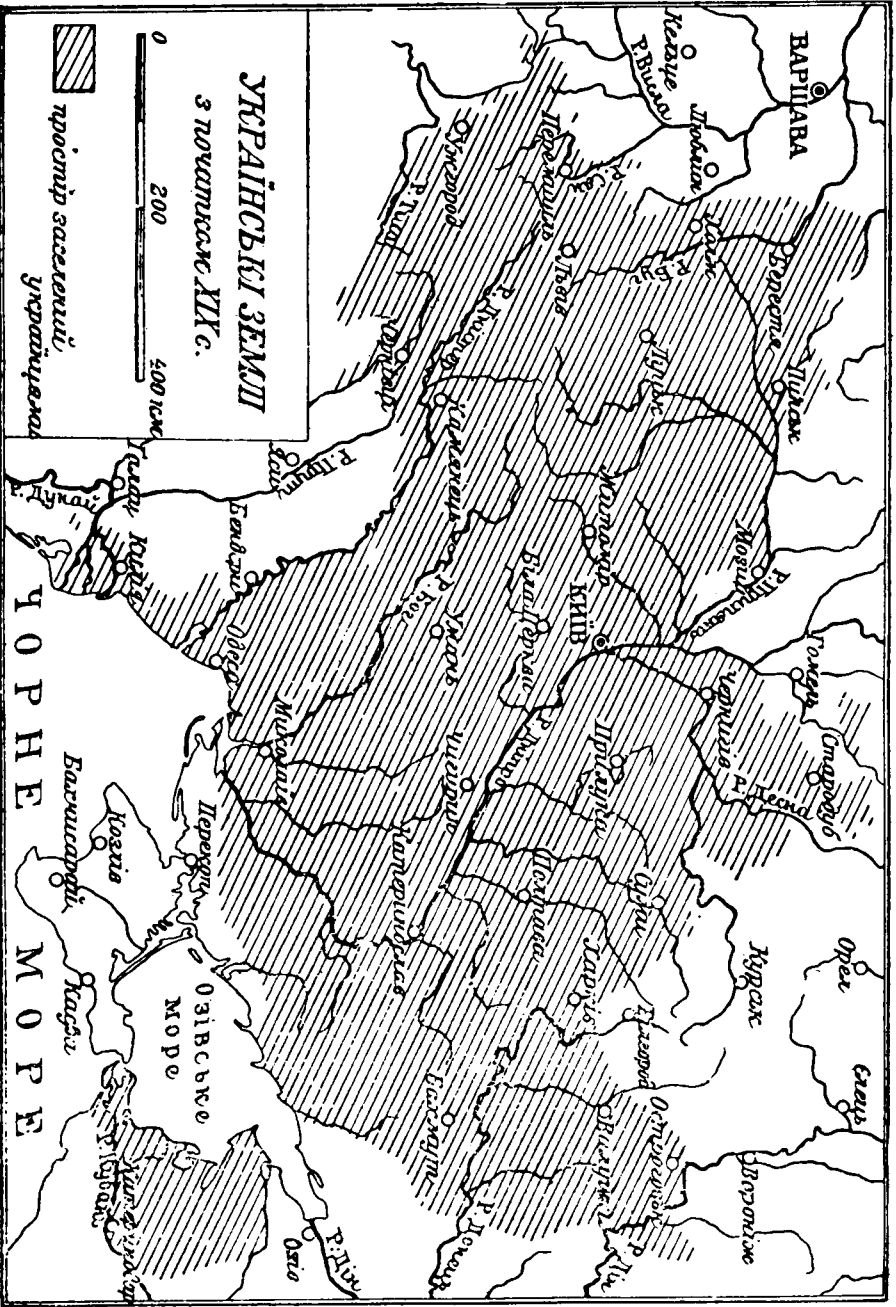
Покажи на мапі:

Чигирин Біла Церква Полтава Конотоп
Переяслав Варшава Случ Берестечко
Жовті Води

**НОВА
ДОБА**

УКРАЇНСЬКА ЗЕМЛЯ
з початку XIX в.

0 200 400 км

 простиір заселену
українцями

ЧОРНЕ МОРЕ

БАХЧИСАРАЙ

СІМФЕРОПЛЬ

ЯЛТА

СІМФЕРОПЛЬ

СІМФЕРОПЛЬ

СІМФЕРОПЛЬ

СІМФЕРОПЛЬ

СІМФЕРОПЛЬ

Дніпро

Дністер

Татар

Чорне море

Сімферополь

Ялта

Бахчисарай

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

Сімферополь

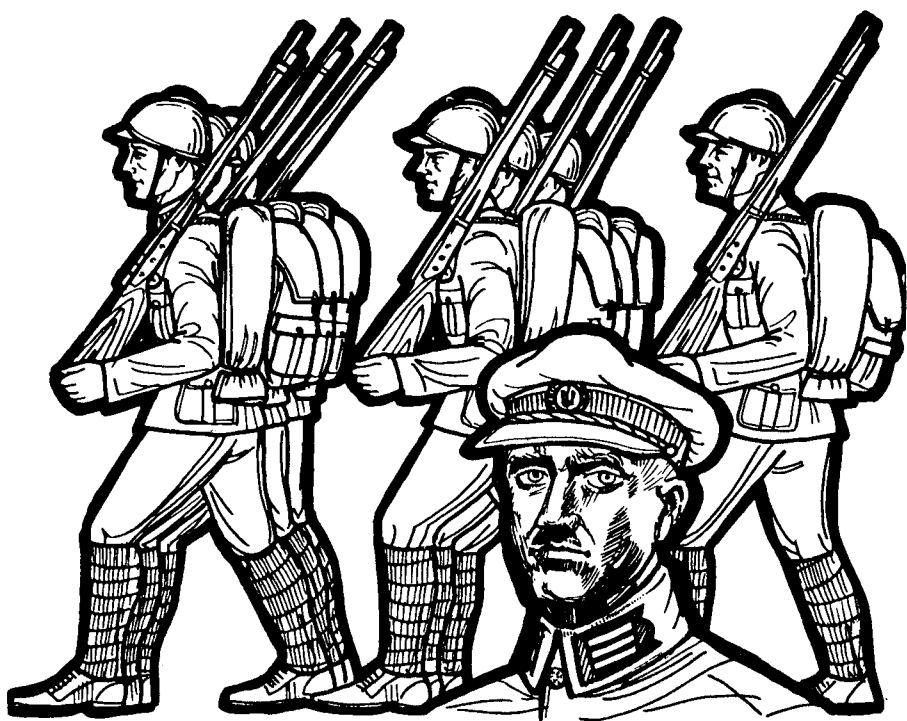
Сімферополь

Сімферополь

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

У тих часах стала занепадати Польща, а її землі розподілили між собою Австрія, Пруси й Росія. З українських земель Галичина перейшла під Австрію, а решту зайняла Росія. Росія дальше всіми способами нищила все, що було українське. Але Україна не здавалася. В 1798 році надруковано першу книжку в чистій живій українській мові, „Енеїду” Івана Котляревського. У 1840 р. Тарас Шевченко написав „Кобзаря”, в якому змалював славу України. Поволі відроджувалося українське життя. Московський уряд налякався української літератури і заборонив друкувати українські книжки. Довгі роки в Україні не було української школи ні книжки, не вільно було друкувати українського слова. Українську Церкву насильно московщили, а уніятів жорстоко переслідували.

Дещо свободніше жили українці в Галичині під Австрією. Тут дозволено друкувати книжки українською мовою та закладати українські школи, згодом також українські товариства й організації. Помалу крок за кроком наш народ добував свої національні права та приготував ґрунт для своєї власної держави. Національну свідомість скріплювали українські поети, (о. Маркіян Шешкевич видав „Русалку Дністрову” 1837 р.); галицька інтелігенція заснувала в 1848 р. („весна народів”) першу політичну організацію для оборони прав українського народу, що звалася „Головна Руська Рада”. Національному розвитку сприяла й Українська Церква, яка під Австрією мала змогу свободно розвиватися. Галичина стала центром визвольних змагань.

Полк. Євген Коновалець і Січові Стрільці

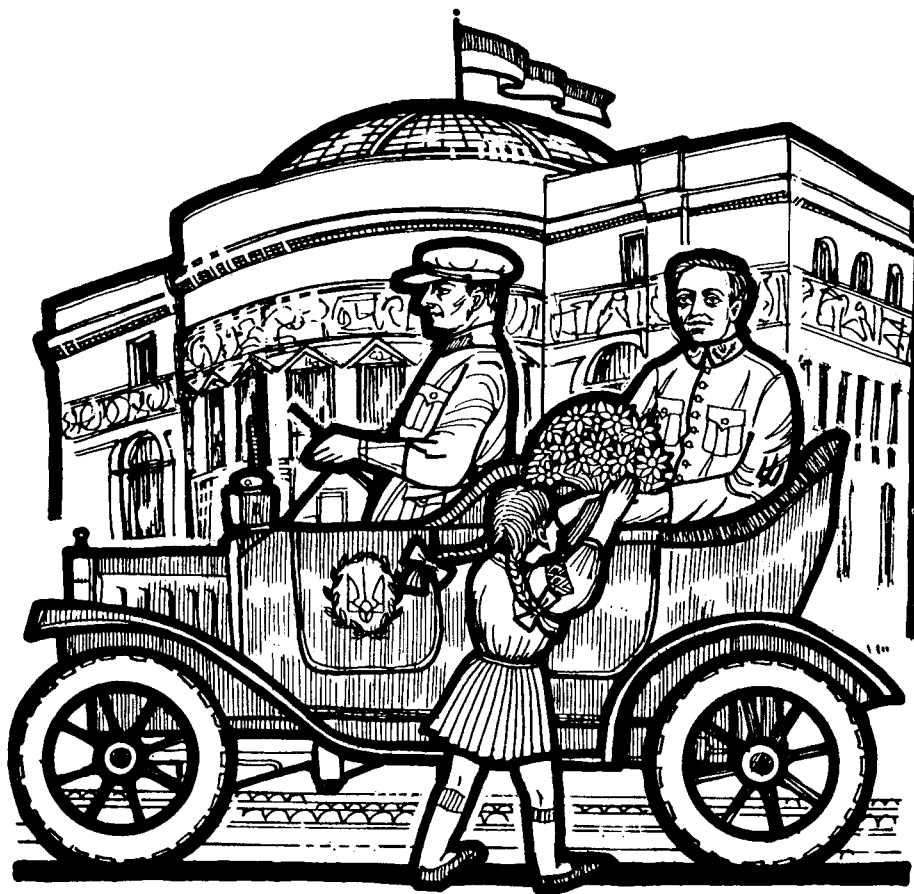
САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Перша світова війна, що почалася в 1914 р., звсрушила всі українські землі. Коли в березні 1917 р. в Росії вибухла революція — українці розпочали будову власної держави. В Києві утворено Українську Центральну Раду з проф. Михайлом Грушевським на чолі і 22 січня 1918 року торжественно проголошено Україну Самостійною Національною Республікою.

У Львові, по розпаді Австро-Угорської держави, українці негайно зорганізували Національну Раду і 1. листопада 1918 р. проголосили незалежність Західньої Української Національної Республіки. Оба уряди проголосили злуку обох українських держав 22. січня 1919 р. Українську Державу визнали західні потуги, які послали до Києва свої посольства. Також і Українська Держава вислала до столиць європейських та американських держав своїх послів, що репрезентували молоду Українську Державу.

В міжчасі на півночі, в Московщині, перемогли большевики, які почали війну з молодю державою; у цій війні загинуло багато молоді з Куреня Студентів Січових Стрільців в бою під Крутами 30. січня 1918 р. Уряд УН-Республіки склав мировий договір з Австрією та Німеччиною в Бересті 9. лютого 1918 р., і попросив їх про військову допомогу проти большевиків. Німецька й австроугорська армії враз і з українським військом, прогнали большевиків з України, а українська держава мала дати центральним державам потрібне для них збіжжя.

Закон Української Центральної Ради про соціалізацію землі викликав невдоволення зем-

Голова Директорії У.Н.Р. й головний отаман Симон Петлора.

левласників; в порозумінні з командуванням німецьких і австрійських військ вони перевели 29. квітня 1918 р. державний переворот і проголосили генерала Павла Скоропадського гетьманом України. Однак деякі круги українського громадянства не були вдоволені з внутрішньої і зовнішньої політики гетьмана Скоропадського; проти нього вибухло повстання підготовлене Українським Національним Союзом. На чолі повстанського війська став головний отаман Симон Петлюра, згодом голова Української Народної Республіки. Щоб відбити наступаючі на Україну большевицькі війська — от. С. Петлюра почав переговори з Польщею. Договором у Варшаві в квітні 1920 року Польща визнала Українську Народню Республіку, а за ціну відступлення Польщі західних українських земель зобов'язалася допомогти українському урядові у війні з большевиками. Але большевики зібрали великі сили, відбили наступ і загналися далеко на захід та підійшли аж під Варшаву. Тільки допомога Франції й Англії допомогла Польщі відбити наступ большевиків.

Бій під Варшавою, до успіху якого причинилися й війська Української Народної Республіки, закінчився миром в березні 1921 р. в Ризі. Цей мир підписала Польща з Совітами без участі представників Уряду УНР, хоч зобов'язалася не складати ніяких договорів без порозуміння з Україною. Цим договором припали Польщі майже всі західні землі України: Галичина, Холмщина, Підляшшя та Західня Волинь; решта земель України опинилися під большевицьким ярмом. Отаман С. Петлюра виїхав до Парижа. Тут виконав на нього атентат большевицький агент С. Шварцбарт.

Між двома війнами

Створена більшовиками на землях України влада у формі т. зв. Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) завела дуже жорстокі порядки; за володіння Сталіна знищено свідоме українське селянство та інтелігенцію. Селянам відібрано їх землю і загнано в нове кріпацтво у т. зв. колгоспи („колективні господарства”). Сотні тисяч українських селян виселено з України на далеку північ або на Сибір, а на їх місце поселено калмиків, кіргізів, москалів. Українське селянство боролось проти цієї русифікації. Щоб зламати спротив українського селянства Москва застосувала штучний голод. З України вивезено весь хліб так, що в Україні запанував страшний голод, від якого загинуло понад 3 мільйони людей.

Розгромлено також українську інтелігенцію, знищено Українську Автокефальну Православну Церкву, по містах відкрито багато російських шкіл, всі прояви життя піддано під контроль комуністичної партії. Тим способом хотіла Москва зробити з українців відданих советських громадян, цілком байдужих до своєї рідної культури, до своєї минувшини, до своєї нації. Хто не піддався — того мучили по каторгах.

Не краще жилося українцям і під Польщею, яка також переслідувала українців за їх національні змагання. Правда, українці мали свою парламентарну репрезентацію в польському соймі, де українські послы добивалися прав для українського народу; але поляки не хотіли в нічому поступитися, і навпаки, робили ще більший натиск на те, щоб наш народ

полячився. Проти всіх тих затій виступили українські патріоти, колишні учасники визвольних змагань, які зорганізували Українську Військову Організацію резистансу а згодом Організацію Українських Націоналістів під проводом полк. Євгена Коновальця. Шляхом різних революційних дій велася безкомпромісова боротьба з польським режимом. На те польський уряд відповів кривавою пацифікацією українського населення, звірсько катуючи населення. Але це не зламало українців, які ще більш жертвенно працювали для визволення України.

Буковина та Басарабія зазнали також багато лиха від Румунів, які намагалися румунізувати країну.

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА

До кінця першої світової війни, ця частина України, що була по південному боці Карпат, Закарпаття, зазнала багато лиха від мадярів. Коли ж по I. св. війні австро-угорські землі розпалися, населення Закарпаття заявило свою приналежність до Західньо-Української Народньої Республіки. Галицько-українські війська ввійшли навіть тоді на Закарпаття, але були занадто слабкі, щоб тут довше вдержатися. Тоді Закарпаття, щоб знову не потрапити під мадярський режим, добровільно прилучилося до Чехословаччини з обіцянкою автономії і отримало урядову назву „Підкарпатська Русь”.

В прилученій до Чехословаччини країні були куди кращі умовини життя, як за Мадярщини; це використало українське населення для розбудови свого громадсько-політичного і національно-культурного життя.

Політичні події, що вже 1938 р. почали на- зрівати в Європі, не тільки прискорили реалі- зацію автономії „Підкарпатської Русі”, але напередодні другої світової війни Закарпаття вступило на шлях державної самостійности. Коли Гітлер, після прилучення Австрії до Ні- меччини, 1938 р. приступив до прилучення т. зв. Судетського Краю, що досі входив у склад Чехословаччини, чеський центральний уряд визнав **Карпатську Україну** автономним краєм з власним крайовим урядом і власним крайо- вим соймом. Карпатська Україна вступила скорими кроками на новий шлях свого націо- нального життя. Дня 15. березня 1939 р. зіб- рався в Хусті Карпатський Сойм на своє пер- ше засідання і на ньому святочно проголоше- но **Карпатську Україну** самостійною держа- вою. Президентом нової держави обрано о. **Ав- густина Волошина**.

В героїчній боротьбі за самостійність. Одна- че після проголошення державної самостій- ности мадяри вдарили цілою силою на Закар- паття. Все населення країни стало до оборони zagrożеної батьківщини. До бою, крім „Кар- патської Січі”, пішла навіть шкільна молодь під проводом своїх учителів. П'ядь за п'яддю вони боронили свою молоду державу. Мадяри, занявши Карпатську Україну, люто мстилися на війську і населенню та розторожили всі на- ціональні здобутки.

Україна під час II світової війни

1. вересня 1939 р. напала Німеччина на Польщу й розторошила її впродовж 17 днів. Німецькі війська зайняли землі по Сян і Буг та створили тут „Генеральну Губернію”. На своїх українських землях: Лемківщині, Посянні, Холмщині й Підляшші українці взяли-ся інтенсивно до самоорганізації і до всебічної національно-громадської праці.

Землі за Сяном і Бугом, тобто Волинь і Галичину, зайняли — згідно з умовою між Німеччиною й СРСР — большевицько-московські війська, і з місця почали заводити свої порядки. Багато українських активних громадян вони вивезли в глиб Росії і придушили кожний вияв національного життя.

Коли в дні 22 червня 1941 р. вибухла німецько-большевицька війна, німці в першому наступі пішли далеко на схід, заняли всю територію України й створили тут т. зв. „Райхс-комісаріят”, що мав бути для німців лише колонією, а Україна мала бути для них лише джерелом прохарчування та простором для розвитку їх життя („лебенсравм”). Німці наклали контрибуції на громади, стягали харчові контингенти та вивозили з України не тільки молодь але й старших чоловіків та жінок до Німеччини на примусові роботи у фабриках чи по фармах, де вони жили в жахливих умовах справжніх рабів. Також жорстоко придушено все українське культурне життя; німці заборонили відкривати школи, а свідомих українців запроторювали у тюрми а то й розстрілювали.

Таке безоглядне винищування українського національного життя привело до спротиву й створення партизанського руху, що вів безоглядну боротьбу з окупантами. Найсильніше розвивався партизанський рух на Поліссі й Волині під проводом Тараса Бульби. Згодом він поширився і в інших частинах українських земель. З цих партизанських відділів розвинулась Українська Повстанська Армія (УПА) під проводом сл. п. Тараса Чупринки-Шухевича.

В травні 1945 р. закінчилася війна капітуляцією Німеччини. Всі українські землі, включно з Карпатською Україною опинилися під большевицькою окупацією.

Україна після II світової війни

Зайнявши всі українські землі большевики починають послідовно нищити національне обличчя України. Всюди починають насаджувати москалів і всіми силами стараються недопускати до самостійности української культури. Школи намагаються прискорено зрусифікувати. Існуючу на Західній Україні Католицьку Церкву насильно прилучили до Російської Церкви, єпископів та священників заслали на Сибір; придушена є й Українська Православна Церква; віруючих людей усувають з відповідальної роботи.

Та всеж таки українці не піддаються. Багато української молоді ставить спротив русифікаційним намаганням большевиків й відважно виступають в об'єднанні своїх українських прав, та вірять, що вже недовго прийде час визволення з під большевицької тюрми народів.

Світовий Конгрес Вільних Українців

Ця частина українців, що опинилася поза межами України в різних краях Європи чи Америки зорганізувала в 1967 р. в Нью Йорку величавий Світовий Конгрес Вільних Українців. Конгрес вибрав свій Секретаріат, завданням якого є боронити прав українського народу та вжити всіх шляхів і засобів на міжнародній арені для визволення України.

Вся українська еміграція розсіяна по всьому світі добре зрозуміла, що її основним завданням є не втратити свого власного національного обличчя і всіма приступними їй засобами допомогти визволенню своєї Батьківщини.

Запитання і завдання:

1. Що сталося 22 січня 1919 року? Яке значення цієї події?
2. Коли проголошено Карпатську Україну самостійною державою?
3. Як і чому нищать большевики Україну?
4. Яке завдання української еміграції?

Поясни слова:

Енеїда Євген Коновалець Августин Волошин
Михайло Грушевський Симон Петлюра
Хуст Українська Повстанська Армія

Покажи на мапі:

Сян Буг Басарабія

З М І С Т

КНЯЖА ДОБА:

Слов'яни	7
Київська Держава	7
Перші князі	9
Київська Держава по смерті Ярослава	17
Галицько-Волинська Держава	21

КОЗАЦЬКА ДОБА:

Братства і школи	27
Козаччина	29
Гетьман Богдан Хмельницький	35
Іван Виговський	41
Петро Дорошенко	41
Гетьман Іван Мазепа	45

НОВА ДОБА:

Відродження України	53
Самостійна Україна	55
Між двома війнами	58
Карпатська Україна	59
Україна підчас II св. війни	61
Україна після II св. війни	62
Світовий Конгрес Вільних Українців	63

